
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

OLASZ KÖLTŐKBŐL.

246

KÖZLI

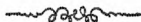
CSÁSZÁR FERENC.

+

113-86

OLASZ KÖLTŐKBŐL.

KÖZLI
CSÁSZÁR FERENC.

K

PEST, 1857.

BEIMEL J. és KOZMA VAZUL KÖNYVNYOMDÁJA.

— Aldunásor, kegyesrendiek épületében. —

OLASZ KÖLTŐKBŐL.

DANTE. — FOSCOLO. — PINDEMONTE.

ALLIGHIERI DANTE.

A POKOL

— ELSŐ IV. ÉNEKE. --

DANTE.

Nem tudom, lesz-e elég időm befejezhetni tanulmányaimat a keresztény költők fejedelme DANTE felett, s befejezhetem-e fordítását nagy époszának, melyet „Isteni színjáték“ cím alatt ismer a művelt világ?

Ez okból akartam itt közölni a POKOL négy első énekét — mutatványúl.

Jegyzeteket még nem írtam azokhoz. Akkorra halasztám ezeket, midőn legalább egyes részével a nagyszerű és terjedelmes műnek készen leendtettem. Azt látom ugyanis, hogy a magyar olvasó számára e költeményhez a jegyzeteket nem lehet fordítani, hanem külön kell összeírni.

Nem bocsátkozom itt a nagy olasz e művének ismertetésébe. Fölötte hosszúra terjedne az — hosszabbra, mint hogy az „Őszi lombok“ban helyt foglalhatna. Életiratából pedig csak a főbb mozzanatokat igtatom ide: utasítván az olvasót DANTEnak általam magyarul kiadott „ÚJ ÉLET“ című önregényére, mely előtt életirata is kissé terjedelmesebben foglaltatik.

DANTE — egész néven : DURANTE — az ALLIGHIERIk ősnemes családjából született Firenzében, 1265-ben. — Első tanára, az akkor élt tudósok egyik leghíresbje, Latini Brunetto volt, kinek kalaúzolása alól az ifju Dante a bolognai egyetemre, s onnan később a páduai — némelyek szerint még — a párisi, sőt oxfordi egyetemekre is elzárándokolt.

Tanulmányait végezve, visszatért szülővárosába, hol közhivatalokba lépven: nem sokára a firenzei polgárok és hazafiak egyik legkitünőbbje lön. Jelen volt a campaldinói csa-

tában (1289); tizennégyszer járt követséget különböző államokhoz a firenzei köztársaság ügyeiben, s 35 éves korában a közbizalom őt ennek egyik elnökévé (priorává) választotta (1300).

Ekkor tört ki Firenzében nagy hévvel és elkeserültséggel a régi guelf- és ghibellin-pártok megszakadásával támadt „fejérek“ és „feketék“ közötti azon gyászos belviszály, melynek a firenzei köztársaság függetlensége, s a mi DANTÉnk is, áldozata lőn annyiból, hogy a diadalmas rész által számkivetésbe küldetvén : hazáját többé nem láthatá; mert hajthatatlan férfijelme nem engedé, hogy azon megalázó föltételeknek, melyekhez visszatérhetése köttetett, magát alávesse.

Hontalanúl bolygott tehát felső és közép Olaszországban, hol előbb Verona hercege C a n Grande, utóbb Ravenna ura Guido di Novello nyitották meg előtte fejedelmi palotáikat; de ezek sem feledtetheték vele soha kedves szülőföldét.

Számkivetése alatt írta, vagy fejezte be :

„Isteni színjáték“ című költeményét, mely a keresztény egély legszebb, legnagyobbyszerű éposza.

Meghalt és eltemettetett Ravennában, 1321. szeptember 14-én, élete 56-ik évében. Síremléke 1829. óta a firenzei Santa-Croce nevű fényes templomban dicsőíti — nemannyira őt, kit e költeménye ugyis halhatatlanná tőn, hanem inkább — honfiait, kik azzal őt, s benne önmagokat, több, mint öt század múlva megtisztelék.

I JY61

A P O K O L.

ELSŐ ÉNEK.

A költő sötét erdőn eltéved; a kelő nap által megvilágított halomra fölmenendőknek útját állják: a párduc, oroszlán és farkas; megjelen Virgil, a megszabadítandó őt a veszélyből, megígéri, hogy elvezetendi a Pokolba és Vezeklénybe. Dante követi őt.

Min életünknek pálya-közepében
Homályos erdőn történt tévelyegnem,
Mert a valódi ösvényt elhibáztam.

Ah! oly nehéz elmondanom, minő volt
E sűrű, zordon s erdőséges erdő,
Mely gondolatban újra megremegett,

Hogy a halál sem sokkal keserűebb;
De szót az ottan lelt jóról teendő:
Fogok beszélni más ott láttamokról.

Nem mondhatom meg, mint menék be abba,
Olyan fölötte álmos voltam akkor,
Hogy a valódi ösvényről letértem;

De mint tövéhez értem a halomnak,
Holott határa véget ért a völgynek,
Mely félelemmel szűmet meghatotta:

Fölnézve, láttam köntösítve vállát
Sugári által azon égi testnek,
Mely mást egyenleg hordoz minden úton.

Félelmem akkor kissé csöndesebb lőn,
Mely szűm tavában vőn tanyát az éjjel,
Melyet keservek bőviben türek át.

S miként ki partra fúladozva jött ki
Tenger színéről, ismét visszafordul
A vészes árhoz és néz hűledezve:

Ugy lelkem is, bár még alélkodásban,
Megnézni a helyt, melyet senki élve
El nem hagyott még eddig, visszafordult.

Aztán kifáradt testem megpihenvén,
Megindulék a pusztá dombnak úgy, hogy
Mindig szilárdabb lábam volt alúlról.

És ím a lejtő kellő kezdeténél
Egy könnyü párdac és fölötte fürge,
Mely pettyesített szőrrel volt borítva.

S nem távozek el semmikép előlem ,
Sőt oly erősen gátolá menésem ,
Hogy visszatérnem többször fordulék meg.

Reg kezdetén volt az idő : kelőben
A nap , kísérve ama csillagoktól ,
Melyek körözték a mikor az Isten

Szerelme e szép tárgyakat teremté ;
Ugy , hogy remélnem jó okúl valának :
Azon vadállat ékes tarka bőre ,

A reggelóra és a szende évszak.
De mégsem úgy , hogy meg ne félemedném ,
Látván az arslánt , mely élémbe termett.

Ez , mintha csak rám látszanék rohanni
Emelt fejével s éh miatt dühödten ,
Hogy tőle még a lég is félni látszék.

S egy nőstye farkas , mely soványságában
Minden sovárgást terhül vinni látszék ,
És már sok embert kintatott nyomorba.

Ez , a szeméből illó félelemmel,
Minden tagomban úgy elfásított , hogy
Eltűnt reményem a magasra jutni.

S a milyen az , ki örömetst szerezzél ,
S jövőn az óra , mely azt elragadja ,
Aggódik és sír minden gondolatban :

Olylyá tön engem a békétlen állat,
Mely ellenembe lassudan közelgvén,
Hol hallgat a nap, visszatolt odáig.

Mig én az aljba ekkép visszarogytam:
Szemembe ötlött egy, ki elrekedtnek
Látszék a hosszú hallgatás okáért.

Meglátva ezt itt a nagy pusztaságban,
Igyen kiálték hozzá: „Könyörülj meg
Rajtam, ki légy bár, árny, vagy testes ember!”

Felelt: „Nem ember; ember voltam egykor,
És a szüléim lombardok valának,
Hazára mind a kettő Mantuából.

Juliusz alatt, bár későcskén, születtem,
S Romában a jó Augusztussal éltem,
Az ál, a képzelt istenek korában.

Költő valék, és éneklék Anchízesz
Jámbor fiáról, Trójából ki eljött,
Midőn a büszke Ilion lehamvadt.

Hanem te mért térsz oly nagy bajba vissza?
Mért nem szökelsz föl a kéjes halomra
Minden gyönyörnek kezdet- és okára?”

„Tehát te volnál Virgil, ama forrás,
Mely a beszédnek áradó folyóját
Ömlesztí? mondám, homlokig pirulva.

„Oh dísz minden költőknek s világa ,
Legyen szerelmem s a hosszas tanulmány,
Melylyel kutattam könyvedet , javamra.

Te vagy tanárom és te én elődöm ,
Te egymagad vagy , a kitől sajátom
A szép írásmód , mely becsemre válék.

Ím a vadállat , mely miatt megútam.
O hírneves bölcs , ments meg tőle engem ;
Mert megremegtet minden vért eremben.’

„Más út legyen , mely lépteid vezesse ,
(Felelt , midőn már látta , hogy könyeztem)
Ha e vadonból vágyad menekülni.

Mert e vadállat , mely miatt kiáltozsz ,
Senkit sem enged ösvényén haladni ,
Sőt addig állja útját , míg megölte.

S természetére oly veszett s gonosz , hogy
Égő sovára sohsem telhetik be ,
S ha étkezett , még éhesb , mint előbb volt.

Van oly sok állat , melylyel párosul , s fog
Még többel is , míg eljön az Agár majd ,
Mely őt buvában fogja meghaladni.

Ez tápul ércet s földet nem kívánand ,
Hanem szerelmet , rényt és bölcseséget ,
S lesz Feltro s Feltro közt ő nemzetése.

Üdvöt hozand az elnyomott Olaszhon
Földére , melyért szűz Kamilla , Turnus ,
Eurial s Nizus meghaltak sebökben.

Ez üldözendi váltig őt falunként ,
Mig visszahelyzi a sötét pokolba ,
Honnét irigység küldé föl legelső.

Azért javadra , ugy hiszem , legüdvösb :
Engem követned ; én leszek vezéred ,
S kiviszlek innen az örök hazán át.

Meghallod ott a kétségbeestek átkát ,
Meglátod a bús ősi árnyakat , mint
Esengenek mind második halálért.

Meglátod aztán , kik lángok között is
Elégedettek , mert a boldogakhoz
Juthatni egykor nem szűn meg reményök.

S ha majd ezekhez kívánsz feljutandni ,
Nálamta méltóbb lélek fog vezetni ,
Óvéle hagylak tőled elbucsúzván.

Mivel , ki ottfenn országló , a császár ,
Énáltalam , ki pártütő valék ő
Törvénye ellen , nem hagy városába

Senkit bemenni. Mindenütt parancsol ,
De itt uralg , itt van lakása s fényes
Ülése. Boldog ! kit honába választ.“

Hozzá viszont én : ,Költő , kérlek én az
Istenre , kit te még nem ismerél , tedd ,
Hogy elkerüljem e rosztat s rosszabbat.

Vezess el engem , a hová iménte
Mondád , kapúját meglátnom Petőnek ,
S kiket , szerinted , oly nagy bú szomorgat.
Akkor megindult , s én utána keltem.

MÁSODIK ÉNEK.

Attól tartván a költő, hogy nagyon merész lesz utazása, csüggedez. Virgil, felbátorítandó őt, elmondja, ki által küldetett: leszállt hozzá Beatrix, Dante kedvese, s kérte őt, menne segítségére hívének. Dante eltökéli magát az útra.

A nap hanyatlék, s a lég barnasága
Meggzúnteté a földi állatoknak
Fáralmait: s csak egymagam valék én,

Ki készülődém harcát elviselni
Mind a nagy útnak, mind a szánalomnak,
Mit tévedéstől ment elmém lerajzol.

Musák, s te fenn-ész, ah segítsetek most.
Oh elme, mely azt, mit láték, megirtad,
Itten tünend ki, mily hű, mily nemes vagy?

Kezdem: ,O költő, a ki vagy vezérem,
Tekintsd erőmet: untig jókarú-e,
Előbb, mint engem a nagy útra bízna?

Te mondod azt, hogy Szilviusnak apja,
Romlékonyan még, ment a halhatatlan
Századba által, érzékes tetemmel.

Ha mégis az, ki minden roszt ellenz,
Hozzá kegyes volt, a sükert tekintve,
Mely származandott tőle, s a kit, s a mit:

Értelmes ember méltatlan dolognak
Nem tartja azt, hogy Róma s birodalma
Apjául ő lön megválasztva mennyben.

Mely város s ország, hogy valót beszéljek,
Valának ama szent helyül kitűzve,
Hol ül utóda a nagyobb Petőnek.

Ez útja közben, mely miatt dicséred,
Értett meg ő oly dolgokat, melyekből
Győzelme támadt s a pápák palástja.

A helyre ment a választott edény is
Utóbb, üdülést a hitnek viendő,
Mely kezdetül az üdvösségnek útján.

De mért megyek le én? s ki hagy lemennem?
Sem Éneász én, sem Pál; engemet sem
Magam, se' más nem tart méltónak arra.

Mivel ha menni kész volnék ez útra,
Félek, ne légyen kába én menésem.
Bölcs vagy te, jobban értesz, mint beszélek.

S miként ki azt, mit akart, nem akarja,
S új gondolatból tervét megcserélve,
A kezdeménytől visszalép egészen:

Olylyá levék én a sötét halomnál;
Mert gondolatban a merényt bevégezém,
Mely kezdetében úgy el lön sietve.

„Ha helyre értém én legitt ígédet,“
Igyen felelt a nagyszívűnek árnya,
„Te lelkedet most gyávaság lépé meg,

Mely visz gyakorta embert oly hinárba,
Hogy visszalép a díszes vállalatától,
Mint bestye, mely az árnyéktól megugrik.

E félelemből hogy kibontakozzál,
Elmondom, íme, mért jövék, s mi az, mit
Hallék a percben, hogy megszántalak volt.

A függve lévők közt valék, midőn oly
Boldog s kecses hölgy szólított nevemről,
Hogy én parancsát nem késtem kikérni.

Csillag ragyogtát fölmulá szemée,
S így kezde hozzám szende, lassu hangon
Angyalszavakkal ő nyelvén beszélni:

„O Mantuából származott te nyájas
Lélek, kinek fenn híre a világon,
S fen fog maradni, míg az forg, örökre.

Az én barátom , s a sors üldözöttje ,
Gátolva akkép a pusztán utában ,
Hogy félelemből immár visszafordult ;

S félek , hogy eddig oly nagy tévedése ,
Mikép segélyre későn keltem én föl ,
A mint az égben hallhatám felőle.

Indulj tehát , és szép , ékes beszéddel
S mindazzal , a mi mentségére szükség ,
Segítsd meg úgy , hogy megvigasztalódjam.

Ki útra szólít , én vagyok , Beátrix ,
Onnan jövök , h'á visszatérni vágyok ,
Szerelmem ösztönz jőnöm és beszélnem.

Uram színébe hogyha eljutandok ,
Előtte gyakran foglak én dicsérni.“
Elhallgatott , s én így kezdettem aztán :

„O hölgy ! erénynek hölgye , egy , ki által
Fölmulja ember minden foglalatját
A körzetében általabbik égne ; ⁽¹⁾

Kedvemre nékem oly igen parancsod ,
Hogy szótfogadnom , bár megvolna , késő :
Többet fölösleg szólnod szándokodról.

(1) Azaz : kisebb körül égne ; mert „általabbik = compendiosior.“
Kresznerics I. 20. lap , 3. hasáb. — E két vers értelme : „Az ember
mindent fölmúl (az erény által) , mi a hold alatt van.“

De monddsa : mint van , hogy leszállni íme
Központba nem félsz a tágas helyekről ,
Melyekbe ismét visszatérni lánghatsz ?“

„Minthogy te tudni oly igen kívánod ,
Rövid szavakban elmondom , felelt ő ,
E helyre mért nem félek én bejöni.

Félnünk csak olyan dolgoktól lehet s kell ,
Melyek hatásak másnak kárt okozni ;
Mások miatt nem , mert nem rettegősek.

Az Isten engem olylyá tön kegyéből ,
Hogy tin nyomortok nincs reám hatással ,
Sem lánghja meg nem foghat íme tűznek.

Van oly nemes hölgy mennyegben , ki akkép
Busúl a gáncson , melyhez én utallak ,
Hogy megtöré a súlyos végzetet fenn.

Ez kérelemmel járult Luciához ,
És monda : híved immostan segélyed
Szükségli , és én néked őt ajánlom.

Lucia , minden kegyetlenkedőnek
Ellenkezője , indult , s jött a helyre ,
Hol én ülék az ókorú Rachellel.

S mondá : Beatrix ! Istenről igaz dics ,
Mért nem segíted azt , ki oly fölötte
Kedvelt , s miattad tűnt ki a csoportból ?

Jaját könyének nem hallod te? és nem
Látod, miként küzd a halállal ama
Folyón, a melylyel tenger nem dicsekszik?

Nem létezett még ember a világon,
Oly gyors mivelni önjavát s kerülni
Kárát, mikép én e szavakra lettem.

Boldog padomról ekkéig leszálltam,
Becsés szavadban bízván, mely diszedre
Válik magadnak s mind annak, ki hallá.“

Aztán, hogy ekkép monda, könybe lábadt
Fényes szemével elfordúla tőlem,
Mi ösztönül lön jőnöm még sebesben.

S jövék tehozzád, a mint ő akarta:
A szörny elől, mely a kies halomnak
Elállta kurta útját, elhozálak.

Mi ez tehát? mért, mért így késedezned?
Miért gegyél szűd oly nagy gyávaságot?
Mért nincs merészség benned és szabadság?

Mikor reád ily áldott három asszony
Viselve gondot mennyeg udvarában,
S beszédem oly nagy jót ígér tenéked?“

Mikép virágok, csukvák s megkonyitvák
Az éj fagyától: a nap meghavítván
Őket, kinyiltan állnak száraikra:

Lankadt erőmből szint' olylyá levék én ;
S oly nagy merészség szállott a szívembe ,
Hogy , mint szabad lény , így kezdék beszélni :

„Oh , a kegyes hölgy ! mely segíté rajtam ;
S te nyájas , a ki tüstint megfogadtad
Igaz beszéde hozzád szállt igéit.

Te a menésre szívemet beszéded
Által betöltéd oly fölötte vágygyal ,
Hogy visszatértem első szándokomra.

Egyet akarva mindketten , haladj most ;
Te a vezetőnk , és úr , és te mester.
Ímigy feleltem : s miután megindult ,
Beléptem a zord , a nehéz csapásba.

HARMADIK ÉNEK.

Bemennek a pokol kapuján. Azon angyalok közé, kik sem a pártuló Lucifer táborába nem állottak, sem Istenhez hívek nem maradtak, vegyülve találja lelkeit azoknak, kik hit és becsstelenség nélkül éltek — a gyávákéit. Eljutnak az Acheron partjához, hol a lelkek útkelnek, Charon által szállítatva át a ki-
nokra. Megindul a föld: villám cikáz, a költő lerogy.

Énrajtam át az út a bús hazába,
Énrajtam át a végtelen kinokhoz,
Énrajtam át a kárhozott sereghez.

Nagy alkotómat igazság vezérlé,
Isten hatalma, legfőbb bölcsesége
S első szerelme épített föl engem.

Nem volt teremtettem semmi tárgy előttem,
Csupán örök volt, s én örökre tartok:
Ki rajtam átlépsz, hagyj föl a reménynyel.

Sötét szinekkel ímezen ígéket
Látám fölírva a kapúnak ormán;
Miért én: „Mester, értelmők keményilem.”

S hozzám eő, mint mély elméjü ember :
 „Fölhagyni illő itt minden gyanúval,
 Kell, hogy kihaljon minden gyávaság itt.

A helyre jöttünk, hol, mint mondtam immár,
 A szenvedőknek meglátod csapatját,
 Kik elveszíték hirtokát az észnek.“

S aztán kezét az én kezembe téve,
 Vigalmas arccal, mely fölbátorított,
 Bevitt a titkos dolgokhoz magával.

Itten fohászok, rívás- s jajgatások
 Hangzának át a csillagatlan légen,
 Hogy e miatt én kezdetül könyeztem.

Zavarga nyelvek, borzasztó beszédek,
 Igéi kinnak, hangja bösz haragnak,
 Éles, rekedt szók, és kézsattogások,

Egy zajt ütöttek, mely kavarg örökké
 Azon szünetlen barna levegőben,
 Mikép fővény, ha fürgeteg fuvaldoz.

És én, hibával lévén főm övezve,
 Mondám: „O mester, mit hallok? s mi nép ez,
 Mely a kinoktól így leverve látszik?“

S hozzám eő: „Ily inséges modorban
 Tengnek siralmas lelkeik azoknak,
 Kik becsstelenség és dics nélkül éltek.

Az angyalok rossz sergéhez vegyítvék ,
Kik nem valának pártütők , de hiúk sem
Istenhez , ánde önmagokra voltak.

Az ég kiűzte őket , hogy ne lenne
Kevésbbé szép , s be mély pokol se' vette ,
Mert a bűnös nép dicst nem nyerne tőlök."

És én : ,O mester , oly igen mi fájhat
Nekik , hogy ilyen szörnyen jajgatóznak ?
Felelt : „E dolgot elmondom rövidleg.

Nincsen reményök többé a halálhoz ,
S az ő vak éltők oly alávaló , hogy
Irigyi minden más sors birtokának.

Hirőknek éltet a világ nem enged :
Lenézi őket irgalom s igazság.
Rólok ne többet ; nézz , és menj odábbad."

S nekem , ki nézék , zászló tünt szemembe ,
Mely körlobogva oly sebtén futott , hogy
Átallni látszék percre megpihenni.

És népcsapat jött , oly hosszú , utána ,
Hogy a haláltól annyit elkaszálnak
Én solse' hittem volna föld színéről.

S aztán , hogy egykit köztök kivehettem ,
Jól megtekintvén , láttam annak árnyát
Ki gyávaságból nagy dolgot vetett meg.

Legott megértém és tudám bizonynyal :
 Azon roszaknak serge ez , kik egykép
 Utáltak Isten s ellenségi által.

Ezen kudarc nép , mely nem éle sohsem ,
 Mezítelen volt , s váltig összeszúrva
 Az ott levő nagy légy- s darázsrajoktól.

Elöntve képök vérrel átalok , mely ,
 Könynyel vegyülve , lábukhoz lecsorga
 S ott émelyítő férgek nyaldozák föl.

S midőn tovább is eltekintgetőzném ,
 Egy nagy folyamnál nép tűnék szemembe ;
 Mondám tehát én : ,Engedd most , o mester ,

Tudnom , mi nép ez , és az átkelésre
 Minő szokásból látszik oly serénynek ,
 Mint a borongó fényen át kilátom ?

S hozzám eő : „E dolgot megtudandod ,
 Ha majd elérvén partját Acheronnak
 A bús folyamnál lépteink megállnak.“

Akkor szemérmes , lesütött szemekkel ,
 Félvén , nehogy szóm nehezére essék ,
 Szint' a folyóig megszüntem beszélni.

És ún naszádon aggastyán közelge
 Felénk , fehérő régi hajzatától ,
 S kiáltozó : „„Jaj , rossz lelkek , tinektek !

A mennyet egykor látnotok ne légyen
Reménytek. A tulpartra vinni jöttem
Örök homályba, fagy- s melegbe tikték’.

S te ott, ki még élsz, távozzál, o szellem,
Ezek közül, kik immár meghalának.“
De látva azt, hogy én nem távozáam el,

Mondá: „Te partra más út-, más naszádon
Fogsz jutni, és nem itten, átkelendő:
Könnyebb hajónak illik vinni téged.“

S hozzá vezérem: „Caron, föl ne gerjedj;
Ekkép akarják ott, hol tenni hatnak,
A mint akarnak, és többet ne kérdezz.“

Lecsöndesedtek erre gyapjas arci
Azon szederjes tó naszádosának,
Kinek szemét két lángkerék köríté.

De ama fáradt s mez nélküli lelkek
Elképedének s fogaik vacogtak,
Mihelyt megérték a kemény igéket.

Szidalmazák az Istent, és kik őket
Szülék, az ember-fajt, a helyt, időt és
Magvát maguknak és szülemletőknek.

Majd elhúzódtak, mennyin csak valának,
Sírván erősen, a rossz part felé, mely
Vár minden embert, ki nem féli Istent

Caron, az ördög, lángoló szemekkel,
Intvén nekik, mind összegyűjti őket,
S ráüt lapáttal arra, a ki késik.

Miképen ősszel a levél egyenkint
Hullogdogál, míg végre visszaadja
Az ág a földnek zsákmányát egészen:

Akkép vonúl le a partról egyenkint
Ádámnak átkos magva a jelekre,
Miként madár a csáblhivó szavára.

Igy kelnek át a barna ár felett ők,
És még előbb, mint túl kiszállanának,
Innen felől is új csoport gyűl össze.

„Fiam, mond nyájas mesterem, kik Isten
Haragja súlyát érzik a halálban,
Itt gyűlnek össze minden tartományból.

S átkelni készek a folyón, mivelhogy
Noszítja Isten igazsága őket,
Hogy szint' ohajjá válik rettegésök.

Sohsem kel itten jó lélek keresztül;
Azért ha Caron zsémbelyeg miattad,
Jól tudhatod már, mit jelent ígéje.“

Végezve ezt, az éjsötét mezőség
Megrengé váltig úgy, hogy ijjedelmem
Emléke most is izzatban füröszt meg.

A könyező föld szélvihart eresztett,
 Mely vörhenyeg fényt villámolt, legyőzött
 Bennemte minden érzéket, s lerogytam
 Ember gyanánt, kit elfogott az álom.

NEGYEDIK ÉNEK.

Tulvilági erő által vitetve, eljut az első körönybe, hol a kereszteletlen kisdedek és korosbuk bünhődnek. — Fényözönös körben találja ott a bölcséket, kik nem hittek Krisztusban. Innen, Virgil által, a második körönybe vezettetik.

Mély álmomat nagy dördület szegé meg
Fejemben, úgy hogy fölriadtam arra,
Miként személy, ha fölkeltek erővel.

S körültekinték megpihent szememmel,
Egyent fölállva, s nézék szemmeresztve,
Hogy a helyet, hol létezém, kitudjam.

Igaz való, hogy ott valék szegélyén
A gyászos örvény völgyének, holott is
Dörgése meggyúl végtelen jajoknak. ⁽¹⁾

Homályos és mély, s elborítva köddel
Volt oly fölötte, hogy szemem fenékre
Szegezve, abban mit sem veheték ki.

(1) E szerint Dante álmában jutott keresztül az Acheronon; de mikép? azt nem mondja el.

„Szálljunk alá most a sötét világba ,“
Kezdé a költő elsápadva végkép.

„Első leendek én , s te második léssz.“

És én , ki arca színét észrevettem ,
Mondám : „Miképen menjek én , ha félsz te ,
Ki csüggedésem bátorítani szoktad ?“

S hozzám eő : „Az itt alant levő nép
Gyötrelme festi én ábrázatomra
Azon könyört , mit félelemnek értesz.

Menjünk , a hosszú pálya sürget arra.“
Igy lépe , és így léptetett az örvényt
Körülövedző első körbe engem.

Itt , a szerint , mint hallhatám , sirások
Nem voltak , de inkább csak fohászok ,
Megrengetők a vég nélküli léget.

S ez a kinatlan fájdalom miatt volt ,
Mely elfogá a nők és kisdedeknek
S a férfiaknak sok s nagyterjü sergét.

A jó tanár én hozzám : „Azt se' kérded ,
Miféle lelkek ezek , a kiket látsz ?
Tudd meg tehát , még mielőtt tovább mégysz.

Nem vétkezének , és ha érdemök van ,
Eléglen az , mert nem mosá le őket
A szent keresztviz , ten hited kapuja.

S ha tán előbbed éltek a keresztény
Kornál, az Istent kellőn nem imádták,
S ezek közül egy vagyok szinte én is.

Ezen hiányok, s nem más bűn okáért,
Vagyunk mi veszve; és bajunk csak az, hogy
Remény hiával élünk vágyainkban."

Őt hallva, szűmet nagy bánat fogá el,
Mert tudtomúl lőn, hogy sok érdemű nép
Függ a pokolnak íme csarnokában.

,Mondd meg, tanárom, mondd meg, én uram, te,
Kezdém, akarván lenni bizonyossá
A hit felől, mely minden tévelyen győz.

,Ment-é ki innen eddiglen, saját, vagy
Más érdeméből, egyki üdvezülni?
És ő, ki érté leplezett beszédem,

Felelt: „Ujoncúl voltam e helyütt én,
Midőn leszállni láttam a hatalmast
Megkoronázva győződelmi jellel.

Kivitte innen árnyát ős apánknek,
És a fiaét Ábelét, Noéét,
S az engedelmes Mózes jogtudósét.

Dávid királyt, és főaty Ábrahámot,
Jákót atyostul s minden magzatostul,
S Ráchelt, kiért az oly sokat cselekvék.

S több másokat , kik benne boldogultak ,
S tud meg , hogy ember lelke öelöttök
Nem juthatott az üdvösség honába.“

Nem állapotunk meg beszéde közben ;
Hanem haladtunk egyre át az erdőn ,
Tudn'illik át a sűrű lélekerdőn.

Nem volt utunk még messze a magaslat
Innenfelétől , hogy tűz tűnt szemembe ,
Mely a sötétség félkörét övedzé.

Távol valánk még egykissé , de még sem
Oly messze , részben hogy ki nem vehetném ,
Mikép azon hely tisztelt nép tanyája.

„Te , a művészet- s tudományok éke ,
O mondd : ezek kik , oly nagy tiszteletben ,
Mely a seregtől őket elkülönzi ?“

S hozzám elő : „A tisztelt név , mely ottfenn ,
A hol te élsz , ő rólok hangzik : égben
Kitüntető ily kegy forrása nékik.“

Szózat hatott e közben én fülembbe :
„Hódolni jertek a legfőbb dalárnak ,
„Árnyéka megtér , mely eltávozott volt.“

Midőn a szózat megszűnt és lenyugvók ,
Laték elénkbe jöni négy nagy árnyat :
Nem volt derült , de bús sem volt , az arcuk.

Jó mesterem most így kezdett beszélni :
 „Nézzedsze , az , a nagy karddal kezében ,
 Ki jő , a hármát úrként megelőzve ,

Homérosz ő , a fejedelmi költő ;
 Horác , a gúnyorc , a ki második jő ,
 Ovid nyomukban , és Lukán utolsó .

Mivel hasonlók hozzám mind a névre ,
 Melyet magánan hangozott a szózat :
 Tisztelnék engem , és azt jól cselekszik .“

Igy láttam én a dalban legmagasb úr
 Szép iskoláját összegyűlni ottan ,
 Ki sas gyanánt túl szárnyaló a többit .

Aztán , hogy egymás közt kissé beszéltek ,
 Üdvözlő arccal hozzám fordulának ,
 És e fölött én mesterem mosolyga .

És még nagyobb lón megtiszteltetésem ,
 Midőn bevőnek önkörükbe úgy , hogy
 Ilyen nagy elmék közt hatod valék én .

Ekép menénk itt a világosságig ,
 Szólván ügyekről , mikről ép olyan szép
 Hallgatni most , mint akkor volt beszélni .

Nemes kastélynak érkezénk tövéhez ,
 Melyet magas fal körze hétszeresleg ,
 S köröskörül szép kis folyamka védett .

Ezen , mikép ed ⁽¹⁾ földön , ugy kelénk át ,
E bölcselőkkel hét kapún menék be ,
S üde viránya rétséghez jutottunk.

Lassú s komoly volt szemre ott a népség ,
Arculatukban fekvék nagy tekintély ,
Ritkán , de szende hangokon beszéltek.

Igyen vonultunk egyik szögelettől
Magas , világos , nyílt térségre , honnan
Beláthatók mind , mennyin csak valának.

Átellenemben ott a zöld zománcon ,
Feltüntek a nagy szellemek , kiket hogy
Láték , magamban felmagasztalódom.

Látám Elektrát számos társival , kik
Közl Eneászt s Hektort ismerém meg :
Fölfegyverezve Césárt sasszemével.

Látám Kamillát s Pentezileát a
Másik felől : és látám szint' Latinusz
Királyt Lavína leányával ülni.

Látám Brutuszt , ki Tarquínuszt elűzte ,
Lucréciát , Júliát , Marciát , Korneliát ,
S kiválva látám Szaladint , magánan.

(1) ed == kemény ; innen „ed-zni“ u. m. megkeményíteni , megacélo-
sítani a vasat , stl.

S midőn szememnek pilláit kevésbé
Főlebb emeltem, látám mesterét a
Tudóknak (1) ülni a bölcsészcsalád közt.

Mindnyája becsben tartja őt s csodálja.
Itt láttam én szint' Plátót s Szokrateszt, kik
A többiek közt hozzá legközelbek.

Demokritoszt, ki a világ esetleg
Létét vitatja, Tháleszt, Anaxagort,
Heraklitot, Zénót, Diógent, Empedokleszt.

S látám a „mily“nek gyűjtőjét: a jámbor
Dioszkorideszt; Orpheoszt Tulliússzal,
S az erkölcsíró Szenekát Linoszszal.

Ptolomeoszt, s a mérnök Euklideszt,
Hippokrateszt és Galént, Avicennát,
Averrhoeszt a nagy értelmesítőt.

Lehetlen őket itt mind följegyezni,
Mert sürget akkép tárgyam hosszasa,
Hogy szóm a ténytől elmarad gyakorta.

Kettőre olvad hatos társaságunk;
Víz bölcs vezérem más ösvényen engem:
Ki a nyugalmas légből — abba, mely reng.

S jutok vidékre, hol nincsen, mi fényljk.

(1) Arisztoteleszt.

FOSCOLO HUGO
KÖLTEMÉNYE
A SIROKRÓL.

DEORUM. MANIUM. JUBA.
SACRA. SUNTO.

XII. TAB.

FOSCOLO.

Egyike Itália azon lángkeblű, szirtjellemű férfiainak, ki Alfieri nyomába lépve: a nemzetiség zászlója mellett küzdött azon francia szellem irányában, mely hazája szép és klasszikus földén a társaséletre, irodalom- és művészet-re már XIV. Lajos kora óta hatalmas befolyást gyakorolt, s kivált a XVIII. század vége felé s a jelen kezdetén általánosan uralkodott.

Eredetére nézve Foscolo csak annyiban olasz, a mennyiben Zante (a jóniai szigetek egyike) születésekor még a velencei köztársaság gyarmatai közé tartozott; érzékeny s könnyen hevülő szívével fogva azonban, nevelése és tanulmányai őt szenvedélyes olaszszá tevék.

Születési éve bizonytalan (körülbelül 1778). Atyja sebész volt a köztársaság szolgálatában, s ennek kora halála után anyja Velencébe telepedvén: ott, és a közel Páduában nevelé, taníttatá Foscolot. Még az egyetemen írta „Tieszte“ című tragédiáját, mely színpadon ép oly kevéssé tőn szerencsét, mint későbbi színművei: „Ajace“ és „Ricciarda.“

Velence 1797-ben megszűnvén köztársaság lenni: a szabadelmű fiatalság nagy része önkéntes számkivetésbe menekült. Köztők volt Foscolo Hugo is, ki Milanóba (akkor még az „alpes-inneni köztársaság“ fővárosába) költözött. Itt ismerkedett meg Parinival s az olasz irodalom több jeles férfiaival. Majd a köztársasági fölkelők seregébe lépven: kiállotta Génua híres ostromát; e város eleste után pedig visszatért Milanóba, s ott írta: „Ortisz Jakab utolsó levelei“ című regényét, mely maiglan is egyik kedves olvasmánya az olasz fiatalságnak.

Bonaparte Napoleont, mint consult, üd-

vözölni az olasz köztársaság Foscolot választá. Beszéde, melyet ez alkalommal Lyonban a consulnak mondott, remek a maga nemében. Hízegő szavak helyett, kemény igazságokat tartalmaz, s elmondja: mit vár a consultól az emberiség, mit különösen Olaszország.

Megtérve Lyonból, ismét tanulmányainak élt, melyeket azonban a boulognei táborozás egyidőre megszakasztott. Ennek megghiúsul-ta után megint Milanóban találjuk őt, hol, többek közt, ír á híres költeményét is „A sírokról.“

A paviai egyetemen az ékesszólási tan-szék, mondhatnók, egyedül kedveért alapította, s megnyitó beszéde következtében meg is szüntettetett. E rövid tanársága után Milanóba visszamenvén: a Como tó kies vidékén töltötte bolygó élete legnyugalmasb napjait; honnan azonban a hadi események ismét Firenzébe üzék; innen azután még egyszer visszatért Milanóba, de csak azért, hogy kevés idő múlva Svájcba, s onnan Angliába meneküljön.

Itt élt — hol fényben, hol nyomorban,

mindig tanulmányai közt — 1827-ig, mely évben októberhó 10-ikén meghalálozott. Hamvait öt jeles férfi és hű barát kísérte a chiswicki temetőbe, hol egyszerű kő jelöli maiglan is „A sírok“ meleg dalnokát, kire sem küpresz, sem illatos fa nem borít enyhe homályt.

A SIROKRÓL.

PINDEMONTÉ IPOLYNAK.

- A küpresz-árnyban s a könyvtől üdített
Hamvvedrek éjén a halálos álom
Talán kevésbbé kínos? . . . Majd ha értem
Fű- s állatoknak földön szép családját
5. A nap tenyésztni megszünend , s az egykor
Kecsegtetően feltűnt ékes arcú
Horák előtttem nem lejtnek , sem a dalt ,
Kedvelt barátom , nem hallom , sem a bús
Harmoniát , mely lantod fő erénye ;
10. S többé nem érzem szűmben ihletését
A szűz Musáknak és a Szerelemnek ,
Bolgékony éltem ez egy éltetőjét :
Mily enyhület lesz eltűnt napjaimnak
Dijában egy kő , csontomat jelölni
15. A számtalan közt , melyeket Halál szór

Föld- s tengeren szét? ... Ugy van, Pindemonte!
 Még a Remény is, e vég istenasszony,
 Kerüli a sírt; mindent éjjelébe
 Von a Feledség, és kész mozgalomról

20. Mozgásra mindent egy munkás erő; s az
 Embert, halottas arcát, hantjait, s mi
 Ég- s földi részből benne fenmarad, más
 Alakba önti az Idő hatalma!

De mért irigyli már idő előtt az

25. Ember magának a kedves csalódást,
 Mely őt, ha elhunyt, megállítja úgyis
 Dite határin? Vagy nem él-e ő még
 A föld alatt is, a midőn a nappal
 Harmoniája nem hat már fülébe,

30. Ha még övéi lelkében tovább is
 Felköltheté azt édes gondok által?
 Égből eredt ez őszhang a szerelmes
 Keblek között, s az emberekben égi
 Tulajdon az, mely által mi az elhunyt

35. Baráttal élünk, s ez velünk, ha a föld,
 Mely őt szüle és tápozá, kegyes még
 Megnyitni keblét végső menedékül
 S megőrzi a szent maradványt a zápor-
 S köznép avatlan lábsértésitől; ha

40. Nevét a sírkő fentartá s virágos

Fa hint porára árnyat illatozva.

- Csak a ki nem hagy érzést örökölni , nem
 Örvend a sírnak ; s a halotti pompa
 Után , ha még néz : látja szellemét , mint
45. Bolyg Acheronnak gyászos templomában ,
 Vagy, mint vonul meg a nagy szárny alatt, mit
 A bűnbocsátó Isten rá kiterjeszt ;
 Hanem porát a pusztá föld csaláni
 Közt hagyja , hol sem kedves ajk nem esd , sem
50. Magános útas a sohajt nem érti ,
 Mit a Természet küld felénk a sírból.

- Mégis köréből a kegyes szemeknek
 A sírokat ma új törvény kitiltja ,
 És elvitazza a holtak nevét is !
55. S hamvad siremlék nélkül , oh Thalía ,
 Fölkent papod , ki dalt hozván tenéked ,
 Szegény lakában hosszú szeretettel
 Növelt borostyánt s koszorút tűzött rád ;
 S te szűz mosolylyal ékitéd dalát , mely
60. Megszurdalá a lombard Szardanapalt ,
 Ki csak a tulkok bögsét szeretve
 Az abduáni odvak és Ticino
 Körül : henyén él megtelt csúre mellett.
 Hol vagy te , oh szép Músa ! Itt e fák közt
65. Hol ülve , küldöm a sohajt szülői

- Tetőm felé , nem érzek lengedezni
 Ambroziát , mely felséged jelentse.
 S te eljövél , s e hárs alatt mosolygál
 Rá , mely jelenleg lefolyó galyakkal
70. Ádázkodik , hogy nem borítja sirját
 Az aggnak , a ki egykor megpihenni
 Szokott alatta a nyájas homályban.
 Köznépi sírok közt nézed talán : hol
 Nyugszik Parínid ősz feje ? Porának
75. Árnyat körében nem nyujtott a város ,
 Korcs dalnokoknak fajtalan hívója ;
 S nem tőn követ , sem írást ; s csontjait tán
 Leszelt fejével vérzi a lator , ki
 Bitón hagyá el bűneit. Morogni
80. S ugatni hallod , kőhalom s csalit közt
 Sírok felett az elhagyatva bolygó ,
 Éhült ebet , s ha meghajolt az égen
 A hold : kibúvik a halálfejekből
 A banka , s röpköd szét a gyászmezőnek
85. Elszórt keresztin ; vádolván sugárit
 Siró nyögéssel ama csillagoknak ,
 Melyek könnyörfényt hintnek a felejtett
 Sírokra. H'jába kérsz költődre , oh szűz
 Istennő ! a bús éjtől harmatot. Hajh !
90. Nem kél virág az elhunytak felett , ha

Az emberek nem tisztelik meg azzal ,
S nem öntözik meg vonzalom könyvével.

Azon nap óta , melyben nász , jog , oltár
Tevék kegyessé mások- s önmagához

95. A bestye-embert : rossz légtől , vadaktól
Megóvni ama nyomorú maradványt ,
Mit a természet örök változattal
Más célra szánt — az élők közt szokás lőn.
Idők tanúi voltak a koporsók ,
100. S a magzatoknak oltárúl ; azokból
Később a házi istenek feleltek ;
Félték az ősök szent porára mondott
Eskút ; s e vallást fentarták sokáig
A kegyelettel párult honfi-rények
- 105 Különböző szent szertartás között. Nem
Mindig valának padlatúl a síri
Emlékkövek , mint most , a templomokban ;
S tömjénbe burkolt bűzével a hulla
Esdő hívőket nem fertőztetett meg ;
110. Sem a kifestett vázak nem tevék a
Várost komorrá : mig most felriadnak
Álmokban és a kedves csecsemőnek
Teszik fejére kezöket a gondos
Anyák , hogy őket föl ne keltse hosszú
115. Nyögése által a halott , ki árus

- Imákat esd a szentélynek köréből
 Utódinál ; sőt tiszta illatukkal
 Szellőt füszerző cédrusok s küpresszek
 Örök virulást terjesztettek a sír
120. Fölé, öröklő emlékül, és drága
 Edénybe folyt a fogadalmi köny ; a
 Napból oroztak szikrát a barátok ,
 A föld alatti éjbe fényt viendők :
 Mivel napot keres a megtörő szem ,
125. S minden kebel a megszűnő világnak
 Küld végsőhajt. A forrás , áldozásra
 Serkedt vizével , violát növesztett
 És amarantot a sírhant fölött , s ki
 Tej-áldozáshoz ült , és elbeszélé
130. Búját a kedvelt holtaknak : magát az
 Elúzioni légkörben lihetette.
 Szent örület , mely kedvessé avatja
 A brit szüzeknél a külvárosoknak
 Sírkerteit , hol rájok kedves elhunyt
- 135 Anyjoknak árnya vár , s a visszatérés
 Kegyes nemtői esdtek volt a hősért ,
 Ki a legyőzött jármű árbocából
 Halotti ágyat vésett önmagának.
 Hanem hol a nagy tettek vágya szunnyad ,
140. S a polgárélet legerősb rugói

- Kincs s rettegés csak : ott az alvilágnak
 Hiú pompával márványszobrokat rak
 S megkoszorúzott képeket a vak nép !
 Ma a tudós , dús , ugy , mint a nemes pór
145. — A szép olasz föld éke , büszkesége , —
 Már a hízelt meg szokott királyi
 Termekben élve nyer sirt és kövére
 Címert. — Minékünk a halál nyugalmas
 Lakot szerezzen , a hol valahára
150. A sors boszúja végét érjen , és mi
 Barátainknak nem kincset , hanem hő
 Érzést s szabad dalt hagyhassunk örökkép.

- A bátor lelket nagy tettekre gyűjtják,
 Oh P i n d e m o n t e ! a bátrak porának
155. Emléki , s szép és szent a vándoroknak
 Melyben nyugosznak , a föld. Én , midőn meg-
 Látám a márványt , mely alatt pihen most
 A nagy , ki törvényt irt uralkodóknak ,
 S kormánybotukról a babért letépve ,
160. Föltünteté a népeknek : minő vér ,
 S minő köny az , mely arról csordogála ;
 És a koporsót , melyben hamvad az , ki
 Újabb Olympot alkotott Romában
 Az égieknek ; és ki több világot
165. Látván az égi bolt alatt forogni

- A mozdulatlan nap sugárkörében :
 Első nyitott rést, a melyen merészen
 Szárnyalt az Angol föl a csillagakhoz ;
 Boldog Firenze ! kiálték , mi tiszta ,
170. Mily éltető a lég fölötted , és mily
 Szépek folyóid , melyek völgyeidbe
 Az Appenninek bérciről szakadnak !
 A hold , örülve enyhe légkörödnék ,
 Szüretvigalmu halmaidra tiszta
175. Fényben mosolyg le ; zöldelő olajfák-
 S lakokkal ékes völgyeidbül égre
 Ezer virágnak illatárja száll, s te
 Hallád legelső a dalt, oh Firenze ,
 Mely a ghibellin száműzött haragját
- 180 Megédesíté ; és anyát te adtál ,
 Te nyelvet azon édes mûsa-ajknak,
 Mely a Romában s Hellaszban meztlen
 Ámort , reája liljomleplet öltve ,
 Urániának szûz ölébe vissza
185. Helyezte És még boldogabb az által ,
 Hogy templomodba gyűjtéd , s ottan őröd ,
 Itáliának nagyait , egyetlen
 Dicsőségünket tán , mióta gátul
 Megszüntek állni Alpeszink s a forgó
190. Sorsnak hatalma hont , fegyvert , vagyont , és

- Oltárt, s — kivéve szent emlékeinket —
 Mindent, de mindent megrohant! Ha egykor
 A lelkesekre és Itáliára
 A dics reménye ismét felragyog majd:
195. Onnan hozandunk jósigét. — Keresni
 Ihlést, gyakorta jött e sírkövekhez
 Viktor. Haraggal lelkében hazája
 Nemtői ellen, némán járt az Arno
 Legelhagyottabb partjain, sovárgva
200. Nézvén az égen s földön szét; s midőn nem
 Talált az élők közt, ki földerítné
 Búját: mogorván ült itt, a halálnak
 Sápadt színével arcán, és reménynyel.
 Most e nagyokkal él örökre, s csontját
205. A hon szerelme rezgi át. Igen, ez
 Egélyes csendből istenség beszél, mely
 Haragra gyújtá a görög vitézek
 Szívét a perzsák ellen Marathonnál,
 Hol sirt emelt a hősöknek Athéne.
210. És a hajós, ha ama tengeren járt
 Euböánál, a véglen homályban
 Villogni látá a sisak- s mezítlen
 Kardok szikráit, a tábortüzeknek
 Füstoszlopát, az izzó fegyverekkel
215. Csataiba rontó harcosoknak árnyát,

- S az éji csöndnek borzalmában a sík
 Mező hosszában hallá a csatárok
 Zaját, a kürtök hangját, a halállal
 Küzdőkön típró ménnek tombolását,
220. A párkadalt, a hymnuszt és siralmat
- Boldog te, I p o l y ! a ki a szeleknek
 Téres hazáját már ifjan bejártad !
 Hahogy vitorlád túlvitt Aegeumnak
 Szigetvidékén, hallottad bizonynyal
225. Az ősidőknek tettiről beszélni
- A helleszponti partokat ; s miképen
 Zúgott a hullám Achill fegyverével
 A rheteumi partokig, hol Ajax
 Porhadtt ; egyenlőn méri a dicsőség
230. Részét a hősnek a halál, s Ulyssznek
- Nem biztosítá sem királyi kegy, sem
 Fortélyos elme a zsákmányt : a poklok
 Hatalma szélvésztt támasztott, s a zajló
 Hullám lesodrá a bolygó hajóról.
235. S tőlem kívánnák — én tőlem, kit a sors
 És becsületszomj néptől néphez üldöz —
 A gondolatba lelket ihlő Músák,
 Hogy én idézzem föl a hősök árnyát? . . .
 Ők ülnek örül a sírok fölött, s ha
240. Hideg szárnyával az Idő azoknak

Immár romát is elsepré : dalukkal
 A szűz Kaménák árasztanak vigalmat
 A puszta térre , és harmoniájok
 Átzenget ezernyi század némaságán.

245. Fénylik maiglan Trója míveletlen
 Mezőin egy hely a vándor szemében ,
 Örökre híres ama Nimfa által ,
 Ki Jupiternek hölgye , s tőle anyja
 Lön Dardanosznak , a kitől meg Trójasz
250. És Asszarakosz származott s az ötven
 Nász és országa a Julia-törzsnek.
 Hallván a Párka szózatát Elektra ,
 Mely őt a nappal éltető legéből
 Elűzionba elhivá , utolsó
255. Esdése így lön férjéhez : „Ha kedves
 Volt fürtöm , arcom s éjeink előtted ,
 S ha szebb jutalmat a végzet nem enged ,
 Örökj' az égben , hogy meghalt barátnéd ,
 Elektra híre földön fenmaradjon !“
260. Így esdve , meghalt. Felszajta búsan
 Olympnak úra , s halhatlan fejével
 Intvén : a Nimfát fürtje béőzőnlé
 Ambroziával , s szent lön teste , sírja.
 Ott alszik Ilosz jámbor hamva , ottan
265. Erichtoniosz ; s Ilion leányi

- Ott esdtek omlott fűrtökkel — hiába!
 Hogy a közel vész férjököt ne érje.
 Ott jósolá meg ihletett kebellet
 Kasszandra Trója pusztulási napját ;
270. Ott zenge édes dalt , oda vezette
 Az unokákat , s a helyütt tanítá
 Az ifju népet méla dallamokra ,
 Szólván sohajtva : „Oh , ha egykor Argosz
 Határiból , hol Tydidesz s Laërtesz
275. Fiának ménit őrzitek , a jó ég
 Megtérni enged , itt hazát hiába
 Kerestek ; oh mert e falak , Phöbusznak
 Nagy míve , romban füstölgnek ; de Trója
 Házistenségi itten e sirokban
280. Fognak lakozni ; mert a nagy nevekre
 Nyomorban is van gond az Isteneknél.
 S ti Priamosznak bús menyei által
 Plántált küpresszek s pálmák felnöven — ah ,
 Gyorsan ! — könnyétől gyászos özvegyeknek :
285. Védjétek ősim hantjait ; s ki fejszét
 Emelni nem fog jámbor lombotokra :
 Ritkabban érik ötet a családi
 Gyászok , s az oltárt szentül illetendi.
 Védjétek ősim ! Látni fogtok egykor
290. Ős árnyatokban vak koldust holyongni ,

- Ki támolmogva béhat a sírokba ,
 Általkarolja a hamvvedreket mind ,
 S megkérdi őket. Felnyögend a titkos
 Barlang , s a sírok elmondják : mikép lön
295. Kétszer lerontva Ilion , s mikép kelt
 A néma romból fényesen ki újra ;
 A balszerencsés Pelidák utolsó
 Győzelmi utját ékesbbé teendő.
 Kiengesztelvén a szent agg dalával
- 300 Ama busongó árnyakat : híressé
 Teendi Argosz hős népét örökre
 Mindenfelé , hol a nagy Okeanosz ,
 Körülövedzi a földet. S te , Hektor !
 Meg léssz siratva , míg szent és könyekre
305. Méltó leend a hazáért kifolyt vér ,
 És nap sütend az ember nyomorára.“

A KÖLTŐ SAJÁT JEGYZETEL

A költészet e modorát a görögöktől sajátítottam el, kik az ősi hagyományokból erkölcsi és politikai mondatokat vonván el: azokat az olvasók képzeletének és szívének, nem pedig eszének, mutatták föl. Az ahhoz értőkre bizván azt, hogy jelen kísérletem költői s erkölcsi becse fölött ítéljenek: ideírom a következő jegyzeteket, hogy felvilágosítsam a korunkbeli vonatkozásokat, s kijelöljem azon forrásokat, melyekből az ősi hagyományokat merítettem.

Vers 8. — Az itt érintett költő P i n d e m o n t e Ipoly; s a versek, az ő „Epistole e Poesie campestri“ című költeményei.

Vers 45. — „Bolyg Acheronnak gyászos templomában. . .“

„Nam iam saepe homines patriam carosque Penateis
Prodiderunt vitare, Acherusia templa petentes,“
LUCRET. III. k. 85. v.

És „templomoknak“ nevezték az egeket is.
TERENT, „Eunuch.“ III. felv. 5. jel. — És
ENNIUS Varronál.

- Vers 59—60. — „ dalát, mely
Megszurdalá a lombard Szardanapalt . . . “
PARINI József „Giorno“ című költeményére
van vonatkozás, melyben a jeles költő honfitár-
sainak korabeli bűneit gúnyosan ostorozza.
- Vers 64. — „ . . . Itt e fák közt.“
Hársfaliget Milano keleti külvárosában.
- Vers 73. — „Köznépi sírok közt nézed. . . .“
Milano külvárosi temetői értendők,
- Vers 99. — „Idők tanúi voltak a koporsók.“
„Ha az Achaeusok Ulyssznek ravalt emelnek,
mily nagy dicsőség sugárzott volna át fiára!“
ODYSSEA, XIV. ének 369. v. (1)
- Vers 100. — „S a magzatoknak oltárul . . .“
„Elrendeljük azért Polidor temetésit, az halmot
Felrakjuk gyeppel; gyászoló cyprusba vonódott,
Es kék fejre-kerítőkkal mély bánatos oltárt
Állítunk lelkének.“
VIRGIL „Aeneis.“ III. én. 74—77. v. —
B SZABÓ D. fordítása szerint.
„Ara Sepulcri.“ U. ott. 305. v. — és VI. én. 177. v.
E szokás Romában a legkésőbb időkig fen-
maradt, mint az számtalan síriratokból látható.
- Vers 101. — „ . . . a házi istenek (Lares) feleltek.“
„M a n e szeknek mondatnak a jó indulatú lel-
kek, melyek, míg testünkben laknak, G é n i u-
szoknak neveztetnek; a testből kiköltözvén, L e-
m u r o k; ha a házakban nyugtalanul kísértének,
L a r v á k-; ellenben, ha a háznak kedveznek,
L a r e szeknek mondatnak.“
APULEJUS, Szokratesz Istenéről.

(1) SZABÓNÁL „Odyssea“ fordításában:

„Igy az achiv egyetem sírhalmot emelne fölébe,
Es mara landó hirt örökített volna fiának.“

Vers 120. — „ . . . és drága
Edénybe folyt a fogadalmi köny . . .“

A köny-vedrekre , koporsói lámpákra s a régiek temetkezési szertartásaira van vonatkozás.

Vers 127. — „ . . . violát növesztett
És amarantot a sírhant fölött . . .“

„ . . . Nunc non e Manibus illis ,
Nunc non e tumulo fortunataque favilla
Nascentur violae.“

PERSIUS , I. Sat. 38. v.

Vers 128—129. — „ s ki
Tej-áldozáshoz ült“

Szokása volt az esdeklőknek és gyászolóknak az oltárok , és koporsók mellett ülni.

„Illius ad tumulum fugiam supplexque sedebo,
Et mea cum muto fata querar cinere.“

EGYED Antal fordításában :

„Én ravataljához futok , és térdemre rogyok le ,
Hol kinyögöm búmat , szóttalan árnya előtt.“

TIBULLUS , II. k. VI. alagy.

Vers 130. — „ magát az
Elűzioni légkörben lihetete.“

„A Jósiás emlékezete , mint a patikáros által készítettett jó illatnak csinálmánya.“

ECCL. 49. fej. 1. — KÁLDY szerint.

És egy hamvvederben :

EN MIPOIZ
ΣΟ ΤΕΚΝΟΝ
Η ΨΥΧΗ

„És kenetekben , oh fiam , a te lelked.“

MARINI Kajetán : „Inscrizioni antiche
illustrate“. 184. lap.

Vers 133. — „A brit szüzeknél“

„Vannak Angliában nagy mező- és kisebb városok, hol egyenesen a temetők szolgálnak egyedüli sétahelyül a lakosságnak; s telvék azok ékitményekkel és mezei kellemeikkel“

SILVA Ercole: „Arte dei giardini inglesì“. 327. lap.

Vers 136. — „ a hősert,
Ki a legyőzött jármű árbocából,
Halotti ágyat vésett önmagának.“

Nelson admirál elfoglalta Egyiptomnál a franciák „Oriente“ nevű elsőrendű hadhajóját, levágta annak fő árbocát, s ennek derekából maga számára koporsót készített, melyet szüntelen magával hordozott.

Vers 156. — „ Én, midőn meg-
Látám a márványt, mely alatt pihen most
A nagy sat.“

Machiavelli Miklós; Michelangelo, a Vatikán építőmestere; Galilei, Newton előfutója, és több nagy férfiak síremlékei Firenze „Santa-Croce“ nevű templomában.

Vers 178. — „Hallád legelső a dalt, oh Firenze,
Mely a ghibellin számüzött haragját
Megédesíté;“

Sokan vannak azon véleményben, hogy „Divina Commedia“ című művét DANTE (ki itt a „ghibellin számüzött“ név alatt értetik) számkivetése előtt már Firenzében el kezdte volna írni.

Vers 180. — „ és anyát te adtál,
Te nyelvet azon édes mûsa-ajknak.“

PETRARCA értetik, ki firenzei szüléktől, de számkivetésben született.

Vers 184. — „Urániának szüz ölébe vissza
Helyezte.“

A régiek két Venust különböztettek meg:
egy földit, azaz érzékit, s egy égit, vagyis szel-
lemit, s mindkettőnek külön papjai, külön szer-
tartásai valának.

PLATO; és THEOKRIT, XIII. epigr.

Vers 197. — „Viktor. Haraggal lelkében lazája
Nemtői ellen: némán járt az Arno
Legelhagyottabb partjain“

Viktor, ALFIERI keresztnéve. — Így látta
őt szerző maga, élete utolsó éveiben. E nagy költő
szintén a „Santa - Croce“ egyházban van elte-
metve.

Vers 209. — „Hol sírt emelt a hősöknek Athéne.“

„Marathon mezején van temetője azon athé-
nabélieknek, kik az ottani csatában elestek; s
éjenként hallhatni ott lőnyerítéseket, s láthatni a
csatázók vázalakjait.“

PAUSANIAS: „Utazás Attikában.“ XXXII.
fejezet.

„Marathon mezején még ma is láthatni szét-
szórva igen sok oszlopderékokat, márványma-
radványokat és kőhalmazokat, különösen pedig
egy ravatalt, mely hasonlít a Trója vidékén
levőkhöz“

OLIVIER G. A. „Voyage dans l' Empire
Othoman, l' Egypte et la Perse.“ VI. köt. XIII. fejt.

E u b ö a sziget a tengerpart azon részének
átellenében fekszik, melynél Dárius hajóhadaít
szárazra szállította.

Vers 220. — „A párkadalt“

„Veridicos Parcae coeperunt edere cantus.“

CATULLUS „Thetysz násza“. 306 v.

A Párkák énekelve jósolák meg a születő és meghaló emberek sorsát.

Vers 226. — „ hallottad bizonynyal

A helleszponti partokat“

„Hogy pompát tegyenek neki főhajfürtös Achírok,

S hányjanak emléket Helleszpont tág vize mellett.

A maradék közzül egy majd ezt mondani fogja,

Járván a feketült tengert sokszékű hajókkal:

Sírja ez egy hajdan megholt hadi férfinak, a kit

Rég, mikorön vítt volna, megölt emez isteni Hektor.“

ILIASZ, V á l y i - N a g y ford. után. VII. én.

85–90 v.

„Mindezekén végtére magas sírdombot emeltünk,

Hírneves Argosznak győzhetlen táborá, szélén

A kiszögelt partnak Helleszpont árjai mellett:

Hogy tova ellássék ősz tengeren a ma is élő

Férfinak, s neki is, ki utóbb fog jőni világra.“

ODYSSZEA — SZABÓ ford. után. XXIV. én.

80. s köv. v.

Vers 219. — „ s miképen

Zúgott a hullám Achill fegyverével

A rhereumi partokig, hol Ajax

Porhadt“

Achillesz pajzsát, melyet e hős Hektor vérében fürösztött meg, igaztalan ítélet Ulysszesz birtokába juttatá; de ez hajótörést szenvedén: a tenger azt elragadta tőle s a habok nem Ithakába (Ulysszesz hazájába), hanem Ajax sírjára vitték, s így nyilvánossá tevén a Danaok hamis ítéletét: visszaadák Szalaminnak az őt illető dicsőséget.

„Analecta veterum Poetarum.“ Kiad. Brunch.

Vol. III. Epigr. Anonym. CCCXC.

„Hallottam, miszerint annak híre, hogy a tenger fegyvereket vitt Telamániosz (Ajax) sírjára, általános volt az Aeoloknál, kik később Ilionban laktak.“

PAUSANIAS: „Utazás Attikában.“
XXXV. fej.

A Rhetium nevű hegyfok, mely a thraciai Bosphorusra nyulik ki, híres a régieknél Ajax sírjáról.

Vers 245–247. — „Fénylik maiglan Trója míveletlen
Mezőin egy hely a vándor szemében,
Örökre híres“

Újabb időkbeli utazók a hajdani Trója vidékén fölfedezék Ilosz (a régi Dardanida) sírjának maradványait.

LE CHEVALIER: „Voyage dans la Troïade,“
másod. kiad. — „Notizie d' un viaggio a Constantinopoli dell' ambasciadore inglese Liston, di Mr. Hawkins, e del Dr. Dallaway.“

Vers. 247. — „ ama Nimfa által,
Ki Jupiternek hölgye. s tőle anyja
Lön Dardanosznak“

A Dardanidák származását illető többrendbeli vélemények közt, két görög írónál (Lykophron régi jegyzetirója, a 19 vershez; és Apollodorosz „Bibliot.“ III. k. 12. fej.) azt találom, hogy Dardanosz atyja Jupiter volt, ki azt Elektrától (Atlasz leányától) nemzette. Ezen le származást elfogadták Virgilis, Ovidis.

AENEID. VIII. én. 134. v. — FASTORUM.
IV. k. 31. v.

Vers 265. — „ s Ilion leányi
Ott esdtek omlott fűrtökkel“

Ez szokásban volt azon népeknél a temetések-
és gyásztisztelgéseknél.

„Oltárt
Állitnak lelkének ; haját megeresztve körüláll
A szomorú sok trójai hölgy“

VIRGIL. „Aen.“ (B. SZABÓ D. ford. után)
III. én. 73—75. v.

Vers 269. — „Kasszandra“
„Kasszandrának is (a ki hitelt soha nem nyer Teucer
Népétől, nagy Apollo miatt) itt újra megindul
Intő nyelve, s veszélyünkről jajgatva jövőndől.“

VIRGIL „Aen.“ (B. SZABÓ D. ford. után)
II. én. 266—268. v.

Vers 290. — „ vak koldust“

Homér, ki fentartotta Ilosz sírboltjának
emlékezetét, az „Iliász“ XI. én. 166. v. — Hires
egész világon e fejedelmi költő szegénysége és
vaksága.

„ Azon nagy
Vak volt szemére, lelke istenész,
Ki Graeciában koldult énekelve ;
Csupán Aszkrából jöttek hű barátnék,
Mint számüzöttek ők is, kik vezették
Lantpengetésben járatos kezekkel,
S kit majd Athéne, Argosz, Szmyrna, Rhodosz
Polgáraul vall sírjában ; de ő, egy
Hazán kívül, nem ismer mást, s ez a meny !“

MANZONI S. — I m b o n a t i Kár. halála
felett.

Fiatal elme költeménye, melyet tudományok
íránti vonzalom és meleg honszeretet diszítnek.
Átirom ide e sorokat dicséreteül, s hogy meg-
mutassam, mennyire tiszteli emlékezetét barátja
a távolban is.

Vers 294—296. „ mikép lön
Kétszer lerontva Ilion “

Egyszer Herkulesz által (PINDAR „Isthm.“
V. epod); s másodszor az Amazonoktól („Iliász“,
III. én. 189. v.).

Vers 297. — „A balszerencsés Pelidáknak.“

Achillesz és Pyrrhosz, Trója utolsó
elpusztítói.

PINDEMONTÉ IPOLY

KÖLTEMÉNYE:

A S Í R O K.

PINDEMONTÉ.

Az újabb olasz költészet egyik kitűnő bajnoka, kit honfiai „új Petrarca“ névvel tiszteltek meg azon búskomoly gyöngédség miatt, mely nagyszámu költeményein előmlik.

PINDEMONTÉ Ipoly, fényes és jómódu családból származva, Veronában, 1753. november 13-án született. Első tanulmányait a modenai nemes collegiumban végezte; majd az atyai háznál két jeles tudós Pompei Jéromos és Torelli József kalaúzolása mellett folytatá. Amattól különösen a görög nyelvben és iroda-

lomban nyert oktatást, melynek gyümölcse később Homerosz „Odyszeá”jának oly sükerült fordítása lön, hogy az Monti olasz „Iliász”át, legalább az eredetihez illőbb egyszerűség tekintetében, szinte fölülmulja.

Kora 24-ik évében beútaza Itáliát és Szicíliát egész Maltáig; aztán megtérve szülővárosába, gyöngye egészsége tekintetéből 1788-ig családával a vesai szép nyaralójában mulatott, folytatva szakadatlanul tanulmányait. Amondott évben ismét útra kelt, s 1790-ig beútaza Svájcot, Német- és Franciaországot, Hollandiát és Angliát, mely útja közben találkozott Alfieri-vel Párisban, s ezzel, mint később Parinival és Castiglioni grófnővel is, a legbensőbb barátságot kötötte.

A forradalmi idő alatt folyvást Veronában és ahhoz közel eső avesai nyaralójában tartózkodott. Nem vett részt annak viharáiban, mert mindig gyöngye testalkata, csöndet és nyugalmat igénylő tanulmányai nem engedék, hogy magát annak örvényébe engedje sodortatni;

azonban váltig olasz földön maradt, mint mondá azért: mert „nem illő, hogy a polgár fenyegetett hazáját a vész idején elhagyja.“

S ép ezen időszakban irta művei legnagyobb részét, melyek 1798. óta 1821-ig egyes kiadásokban jelentek meg; s dolgozott az „Odyssea“ olasz fordításán, mely azonban teljesen csak 1822-ben jutott a közönség birtokába. Összes költői műveit Fontana — milanoi nyomdász — adta ki egy kötetben 1833-ban.

Jelesen szép költeményét „A SÍROK“ címe alatt — melyet magyarra fordítani megkísértettem — 1807-ben írta, mintegy válaszul Foscolo hason című és tartalmu költeményére, mely mindjárt megjelenésekor nagy hírre jutott az olasz irodalomban.

E csöndes, folytonos irodalmi munkásság közt érte őt a halál Veronában 1828. november 17-ikén. Boldog, nyugalmas napjait, melyeknek hű tükre minden költeménye, mint mondá, egyetlen szomorúság zavarta csak meg, melyet barátinak övét megelőző halála miatt érezett.

E barátok közt Cesari és Monti is vannak.

Temetésére nagy számmal sereglett össze Verona minden osztályu népsége, s mint egyik életirója megjegyzi: „vesztesége a legmélyebb bánatot kelté egész Itáliában.“

A SÍROK.

Et tumulum facite, et tumulo superaddite carmen.

VIRG. Eccl. V.

FOSCOLO HUGONAK.

Mi hang ez, mely a szőke Méla táján
Zendül meg, és mely szinte szívemig hat?
Tiéd-e, Húgo? s engem hí telhózzád,
Le a koporsók és sírok honába,
S bennem komoly, de kedves íhletet gyűjt!
Én a meoni dalnok halhatatlan
Könyvén viraszték, s nyelvéből miénkre
Öltöztetem át hosszú szenvedésit
A messze híres vándornak, ki annyit
Küzdött Trojánál, majd a tengerekkel;
De ám Homérnél még hatalmasabb te,
Elvonsz Homértól. Íme, már mosolygnak

A föld, az ég, és nincs vidék, a melyen
 Nem bíborozna szűz rózsát az April;
 S te azt akarnád: mütlen fürteimre
 Halotti küpreszt tüzzek én, küpreszt, mely
 Hiába zöldel már oly bússötéten,
 Mióta őt is számüzék a sírok. —
 Miért konyulsz meg nyájas lombjaiddal
 S miért könyezsz, oh fűz, azok fölött, kik
 Alant szunyadnak? Gyászoddal sem ifjút,
 Ki híre első napján érezé az
 Idő előtti Párka-kéz haragját,
 Nem tisztelendsz meg a sírban, sem oly lányt,
 Kinek menyekzós köntöst készített már
 Gögös szüléje, s kit, midőn menyekzós
 Köntössel illék tagjait díszíteni:
 Aznap halottas szemfödél takart el. —
 Csalán s bogács nő a leány, az ifjú
 Alvó fejénél, s a reggel kelő szél,
 Mely jár fütyölve a csalán s bogács közt,
 Vagy a siralmas, szaggatott nyögellet,
 Melyet magános odvából bocsát szét
 A hold sugárit hosszan megsivító
 Uhú, egyetlen hang, mit visszanyöghet
 A puszta térség. — Ah, boldogtalan kor,
 A melyben élni, s halni még keservesb!

De a növények árnyán s „könyűdített
 Hamúvederben a halálos álom
 Talán kevésbbé kínos?“ A maroknyi
 Csont érzi díszét a fedő köveknek ?
 Vagy a szabaddá lett szellem , bilincse
 Örével gondol ? Nem a holtakért van
 Csupán a sírbolt ! A szerelmes hölgy ,
 Ki gyászruhában arcát a kövekre
 Lehajtja , melyek férjét eltakarják ,
 Még látja őt , még hallja , és beszélve
 Hozzá , mi főbb enyh legkínosb bajokban :
 Könyhullatását nála föltalálja ! . . .
 Fölöslegesnek hitte én hazám e
 Vigaszt ujabban : sírkertén az ajtó
 Élők előtt nem mozdul meg , süket lőn.
 S mi haszna volna , nyílnék bár meg önként
 A bús jövőnek ? Nincs különjelölve
 Sír a siroktól , s néma fű borít el
 Mindent ; a kétely : kedves holt-tetemre ,
 Vagy ismeretlen sírra roskadunk-e ?
 A könyt szivünkbe ismét visszaüzné.
 „Az ércvederbe , mely hamvad borítja ,
 Szálland enyém is , Patroklosz , szerettem !
 Egyek mi élve , ketté nem leendünk
 Meghalva.“ Búját így csalá meg Achill ,

Es élve hasznot von a hamvvederből. —

Jápetnek égi ihletű szülötte

— Ha a valót, az állal, mit Göröghon

Képzelt, szabad lesz olykor elbeszélni —

Ugy alkotá az embert, hogy szeressen

Édes csalódás-, kedves képzelődés-,

Aranydad álmak- s ábrándokban élni.

Ez volt, mikép a hír beszéli, bűne,

Ezért vezékel ő a kaukázi

Szirten : szívét a sas marván, s koránsem

A szent tüzért, mit a napból leorzott.

Ujjá akarják, új Prometheoszként,

Alkotni most az embert, s megjavítani

Még érzetét is, nemcsak gondolatját.

Meg nem bocsátják még a műveletlen

Népnek sem, azt, hogy kedve kunyhájától

Megválni nincsen, mert atyái hamva

Sírból kikelni nem hat s vele menni.

Alig bocsátják meg a vad anyának,

Hogy kisedének, a kit kebeléről

Vin a halál el, sirjához kimenvén,

Tejet facsar s könyt hullat rá, mikéntha

Szüksége volna a táplálkozásra;

Vagy fára kötvén a kised koporsót,

Elnézi, milyen szendén ringatózik

A szellő szárnyán , s a megcsalt szem abban
 Bölcsőt hisz inkább látni , mint koporsót. —
 S vajjon műveltebb népeknél e hálás ,
 Ártatlan tévek nem találhatók föl ?
 Pirult-e Róma , Hellász és Egyiptom
 A sírt szeretni ? — „Ah ! legyen fölötted
 Könnyű a hant , én magzatom , s ne jöjjön
 Álmaid zavarni semmi !“ így sohajt a
 Szülő , mikénttha életszíkra volna
 Még s némi érzet a kedves tetemben.
 Márványt emelvén emlékül , vagy ércet ,
 Éles keserved tápot nyer , de enyhit is ,
 S tövise nem hat oly metszön szivedbe.
 Hozzád a szellem , úgy véled , közelb van ,
 Ha messze nincs , mely azt fődé , a hulla. —
 S mit mondjak a te síri termeidről ,
 Kedves Szicilföld , hol leszáll a holtak
 Közé az élő , hogy velök mulasson ?

Igaz , hogy én , oh F o s c o l o ! bebolygtam
 Ifjanta téres országát Szeleknek ,
 S nem egyszer úsztam a szikáni öblön ,
 Hű csónakomból olykoron kiszökvén
 Azon szigetre , hol Küklopszokat lelt
 Ulisszes : én meg bájos , szende nőket.
 Csodára méltó dolgok láthatók ott :

Hegy, mely szünetlen füstölg, ég koronkint,
 És lánggolyók közt szikrát szórdal égre;
 Szent templomok, mik száz meg százszor láták
 Kigyúlni Etna rémtüzét, s maiglan
 Csatában állnak a korral, s tanítják
 Az ős művészet fényét, fű s porond közt.
 És Arethúzá, mely ezüstös árját
 Titkos mederben hozza, ős regékként,
 Hellaszbul, és a hellen Alpheoszt, mely
 Nem messze buzg föl a tengerfenékről,
 S híven megőrzi vonzalmát honához
 S édes vizét a kedvelt Thétiszé közt.
 De még nagyobb tán és csodára méltóbb
 Tűnt ott szemembe: földalatti termek,
 Tágak, sötétek, a hol odraikban
 Fennáll sorában, mint megannyi bálvány,
 A hullanépség, ép úgy köntösözve,
 Mint volt, mikor még lélegzett a földön;
 Bőren s a meghalt izmokon keresztül
 Akkép üzött és úgy aszalt ki minden
 Nedűt a művész, hogy száz év után is
 Megtartja régi külsejét s a testet
 Arcán a hulla; nézi a halál őt,
 S kétkedni látszik, vajjon jól talált-e? —
 S midőn az őszi galyzat hulladozván,

Eszünkbe hozza évenként : hogy ép oly
 Sok emberélet hull el , és kegyes könyt
 Fakaszt szemünkben kedves holtainkért :
 Jámbor bucsúsnép száll a földalatti
 Csarnokba : lámpák függnek a magasból
 És sok szövétnek ; a kedvelt tetemhez
 Fordul , s az ismert képet föltalálja
 Mindenki a már szikkadt arculatban :
 Fiú az apját , a barát barátját ,
 Fivér fivérét ; s a fáklyák világa
 Oly reszketezve száll az íveken szét ,
 Hogy , elfeledve a Párkák hatalmát ,
 Mozogni látszik olykor a merev rost
 Közös keservnek , kéjnek , ah , minő sok
 Emléke ! Gyorsan elmúlt éveiknek
 Mint élük újra életét keresztül !
 Majdan fohászok , fuldokló sirások
 S jajok zavargó árja kél s terül szét
 A boltozattól viszhangos teremben ,
 Melyekre mintha így felelne búsan
 A hullanép : „Kis köz különzi el csak
 A két világot , s az élet szorosban
 Nem frígyesült még soha a halállal !“

De tán fölötte renditő e látmány
 Némely kebelre Messze elfejlő

Nemes lak áll a tágas ősi telken ,
 Övezve pázsit-, csermely- és virággal ,
 S apáid által ültetett ligettel ?
 Pihenjen ott , ha már nem él , imádott
 Hölgyed. Fejérszin márványkő fedezze :
 Jelképe tiszta lelkének , s eléd szűz
 Arcát fejérszin márványkő idézze.
 De e magányt a szent Egély diszítse ,
 Avassa szentté : mert , hol ő jelen nincs :
 Fölötte rémes látvány ott a sírbolt.
 Nyögelve folyjon a patak , homályosb
 Árnyékot öltson berked , bíborúljon
 A kő körül a fris virágu rózsza.
 Nem hallod ott a szilfán hű siralmát
 A szinte sújtott özvegy gerlicének ?
 Ha leghevebb a nap , ha a mezőség
 Legtikkadottabb , térj te a nap által
 Ittott aranyzott berked zöld hűsébe ;
 A nyögve csergő csermely panaszában ,
 A szélben ingó galyak zörejében
 Hallod szavát te hölgyednek , ki szobra
 Aljára vésett nyájas ily igékben
 Szóland-tehosszad : „Vess határt , o kedves ,
 Nagy bánatodnak , élek a dicsők közt.“
 S midőn a hozzánk legközelbik csillag

Halvány sugárt önt éjjel a vidékre,
 Légy a ligetben; hőszin köntösében,
 Fején füzérrel, melyet kedveért ten
 Kezettel ápolt rózsákból kötöttél,
 Virágaid közt látod őt, a kedvest;
 S elönti mindkét orcád a legédesb
 Könyeknek árja, s érezed szivedben,
 Mint rezgi át a fájdalom gyönyörrel.

Ilyen kiváló, így kegyelt lakot szán
 Az angol olykor — nemesak gondolatban,
 De érzelemben szintén nagy, nemes nép —
 A kedves elhunyt hamvának nyugalma
 Az ő magasztalt udvarbirtokában,
 Mit látva, hallva, keblem az örömnék
 Ártatlan, édes árájától lön ittas.
 Ki lesz, ki engem fölragadva, elvisz
 Azon kies, kéjt lehelő, határlan
 Erdős vidékre! Oh ki helyz a pázsit
 Zöld szőnyegére, a sötét magányba,
 Azon homályos völgyeknek virító
 Ölébe és a halmak tetejére!
 Nem vágta ott ki a csaták acéla
 A kéjes árnyat; megszokott tanyája
 Után hiába a vendégmadárka
 Nem jár, s nem érez a tavasz csalódást,

Hogy eltűnék a már ismert pagony , mit
 Fölékesíteni jött lombos diszével.
 Csupán a gondos kertésznek kezében
 Cikáz fel ott a vasnak éle , melylyel
 Lenyírva lőn a rét , s leszegve a galy
 Tudákosan , mely vakmerő növéssel
 Gátolni bátor szemnek a kilátást. —
 Tündéri tájék , meglepő vidékek ,
 Szép utak , hűvös barlangok , homályos
 Padok , virágok s füvek közti néma ,
 Lassú habok , majd ismét a magasból
 Harsogva ömlők ; borzasztó alakban
 Festészileg szép szirtek ; kert , mezőség ,
 Pór egyszerűség — értő fényüzéssel !
 Itt a kalászok ringnak , ott a bérce
 Kecskék szökelnek ; a völgyek nyöszörgnek ,
 S bög a halom ; majd márványhid feszül át
 A hab fölött , s a zöld közöl helyenkiint
 Templom féjérlik ; Amerika árnyát
 Britföldre hintő idegen növények ,
 S a más madárnak lombosult fa ágán
 Europa tollas népe zeng danákat ;
 Amott a szarvas , ágas szarujával,
 Büszkén iramlik a pagony homályin ,
 És visszaneézni meg-megáll ; emitten ,

Nyakát ivezve, hattyu száll a tónak
 Ezüst habárján; a szép hely magára
 A vadra is hat, s a cserek tetőit
 Megbámulással ingatják a szellők . . .
 Ah! hogy maig nem bolyghatok nyugalmas
 Ez útakon, s nem rejthet el homálya
 Az összeboglyott nyájas lombozatnak,
 Hol messziről sem tudnám, mint viharzik
 Vad zúgalommal a világ; mikép küzd
 Nép népek ellen, mint zuzódnak izre
 Jogod s királyi koronák? . . . O mennyi
 Mészárlat! Oh mi sok sír, hullalahalmaz,
 S elhullt vezérek ravatalgulái! . . .

S nemcsak vigasz, de szinte iskolák is
 Élőkre nézve gyászemléki a már
 Eltűnt seregek. Elmenvén előttök,
 Megáll a polgár, megfordúl, s a köre
 Vésett ígéket olvasgatja; majdan
 Tovább haladván, elmereng az élet
 Sebes menése- s elveszett napokról,
 S mond: „Mennyi szemről törlek én könnyet le?”
 Tudom, hogy égben a nagy szellemeknek
 Hasznára nincsen Carrara kifényezett
 Márványa, mert ott más díj várja őket,
 S nem kőbe metszett pár ékes latin szó,

Olasz költőkből Császár Ferencről.

Vagy sírra görbedt könyező Erények. —
 De ám az ifju e kövekre nézván,
 Szent lángot érez lelkében gyuladni,
 Mely őt magasztos vállalatra készti. —
 S neked, Verona! semmi gondod arra,
 Hogy századokra lásd nevét ragyogni
 Ten fiaidnak? . . . Döntsöd tehát halomra
 A szobrokat, mik jobb idők tanúi,
 Szép téreden! hadd hulljon a magasból
 Alá *F r a c a s t o r*; dőljön háladatlan
 Telkedre, száz meg száz darabra zúzva,
 Szörnyű robajjal *M a f f e i d*! . . . Szeretném,
 Ha lenne fényesb városinkba' szent hely,
 Hol a magasb vagy alsóbb rendűek, ha
 Nagyot mivelték, érdemökhöz illőn
 Egykép diszes sírt nyerhetnének, s abban
 Pihenne hamvok: ama nyájas úré,
 Kinek halálán más szemek könyeznek,
 Mint a minőket *Fidiász* acéla
 Szokott hízolgón vésni a királyi
 Emlékkövekre; ama szolgálé, ki
 El tudta vinni a trónhoz honát is,
 És ott miniszter s polgár volt egyúttal;
 Azon vezéré, ki karddal kezében
 Szerette embertársait, s az ellent,

Önnön magát s a győzelmet legyőzte ;
 A bölcsét , a ki a valódi hasznost
 Vagy fölfedezte , vagy rá érdemet tőn ;
 A dalnoké , ki keble szent erényit
 Joggal vihette át a költeménybe.
 Ez arcok által a művészi vésű
 Így szólna hozzánk : „Nézzétek , vonásin
 Kinyomva ennek a jóság , mely egykor
 Szívében élt ; ez , homlokán redőkkel ,
 Most is honára gondol itt a kőben.
 E hősnek , a ki ellenségein túl
 Könyezni senkit nem készített , erében
 A harci szellem bátorsága ömleng ;
 Amott a szónok úgy kitarja karját ,
 S kinyitja ajkát , hogy hallgatni készülsz
 Szónoklatát ; míg a közel szobornak
 Képén a költőt látod szent hevében. — —
 Örvend a márvány és az érc , hogy ittott
 Kegyes jogodnak , szeplőtlen babérnak ,
 A szent igazság mellett vont acélnak ,
 S nem-szolga-lantnak adja vissza képét.
 Midőn e romlott kort szemlélve , szívem
 Nagy bánatában elcsügged : belépek
 Szűk temetőkbe , rendre nézdegélem
 Az arcokat mind , s a keserőségbe ,

Mely elborított, lassankint oly édes
Érzés szivárog, hogy lelkem föléled:
Eltűnt erőit ismét visszanyerve.

De ott az ürben, hol nem áll eleddig
Még semmi emlék, mily sötét ígéket
Látok fölírva a mezlen falakra?

„Ki tettben első ér föl a nagyokkal,
„Kik itten e szép csarnokban pihennek:
„Itt hajtja egykor fejét nyugalomra
„És nem kevésbé szép márványba téve:
„Alszik, miként ők, ép oly fényes álmat.“
A jobbra termett szellem így lerázná
A gyáva restség láncait, s tenyészne
A nagy halottak hamvából hadakban
S békében üdvös újabb hősi fajzat! —

Szép volt tehát, s szent és nagylelkű a láng,
Mely benned, Húgo, gerjedt, és az ember
Végső tanyáját védned ösztönül lön.
De mért van olykor úgy elfátyolozva
Költői nyelved, hogy nem ismerlek rád?
Igaz, hogy ismét nemsokára feltűnsz
Még fényesebben, s engem megvigasztalsz:
Így a folyó is, mely a Genf alatti
Tóból azúrszín árral indul útnak,
Némit haladván, zordon, szörnyű sziklák

Alá rejtőzik, s partján elbusúlva
 Áll a folyását követő zarándok;
 De földalatti útja nem soká tart,
 Kibukkan ismét, s látja a mezőkre
 Mint hoz zugalmas, tiszta árja újabb
 Tenyészetet, mint kedvet a pagonyra.
 Az ős időknek árnyihoz miért visz
 Oly messze tőlünk szárnya képzetednek?
 Ki nem dalolt már Hektorról? Hisz én is
 Tudom becsülni *Iliont*, a kétszer
Romot s *fülélőt*; a követ, hol Argosz,
 A pázsitot, hol állt egykor Mykéne:
 De lantomon nem gerjeszthet közelb tárgy
 Költői szikrát? Hallgasd meg tanácsom:
 Az ős művészet fényében ragyogj, de
 Új tárgyakat zengj, s tapssal üdvözől majd
 Az alpeszektől tengerig — miként ön-,
 S nem Ilionnak, dalnokát — Olaszhon.

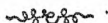
Mig így e keskeny földalatti s a nap
 Sugárban nem sütkérző lakokról
 Veled beszélek: íme sír nyílik meg,
 És ah, minő sír! Húgo, énelőttem.
 Saját szememmel látám, mint tűnnek el
 Sebten Eliza arcáról a bíbor,
 Mint lankadott el a szem s a halálos

Bú mint gyötörte váltig a kebelt, mely
 Mások bajaért nem tudott nyugodni.
 Enyhült azonban, úgy látszék, a hosszú
 Kórnak hatalma; s már víg köntösére
 Gondolt Elíza, s bátor képzetével
 Bájos Nováre zöld mezőin itta
 A tiszta léget; s én, könnyen hívőleg,
 Már azt reméltem, hogy soká fogom még
 Élvezni a szép tájékat körében.
 Hiú remények! gyászszal telt Napok ti,
 Melyek futását az égen jelenleg
 Kinos fohászszal hasztalan kísérem!
 Jer, F o s c o l o! jer: szórj velem jacintot
 Sírjára bőven; mert magokba térve
 Honom szülőtti, édesebb nyugalmat
 Engednek immár a holtak porának:
 Mindenki bírhat nyugalakot sajátul
 A föld alatt is, és Elíza szintén
 Önnön sírjában egyedül pihenhet.
 Ím, a nevével jegyzett kő, a melyet
 Hálás könyek közt „A l e g g y o b b a n y á n a k”
 Leányi tőnek. Zendülj meg, o lantom,
 A leggyöngédebb hangon, mely hurodban
 Rejlik: lehat tán a kövön keresztül
 Hideg fülébe... Ah! mit is beszélek?

Eltűnt örökre ama szép idő, a
 Melyben dalomra nyájosan szokott ő
 Egykor figyelni, s hangszer nincs a földön,
 Mely hatni bírna a holtakra: őket
 A végítélet napján az egekből
 Leszálló hirnők arany-trombitája
 Keltendi csak föl. És mi lesz Eliza
 Akkor? talán fű, tán virág lesz része,
 Virág, a melyet gyöngyében füröszt meg
 Enyészetének küszöbén a hajnal!
 De mily alakban bár, s a nagy világnak
 Bármely vidékén ússzanak kiszórva
 A porszemek, mik alkoták Elizát:
 Együlnek újra, és Eliza lesznek. —
 Ki a halandó porlakát először
 Alkotta: ismét összefonja majd azt.
 Sokkal nagyobb volt, a mit az örökké
 Élő Művész tön, mikor szép művéhez
 A durva rostot semmiből teremté;
 S az ő kezének alkotó hatalma
 Forgása közben annyi századoknak
 Nem gyengülend meg és nem fog megaggni.
 Dics és dicsőség Néki mindörökké!

TARTALOM.

	<i>Lap.</i>
Allighieri Dante. — A POKOL. — Első IV ének	3
Foscolo Hugo. — A sírokról	37
Pindemonte Ipoly. — A sírok . . .	65

I JY61

PEST,
Nyom. Beimel J. és Kozma V.-nál.
— Aldunaszt, hegyesrendiek épületében. —
1857.